

De digitale werkplaats

Whitepaper voor het bewerken van digitale overheidsinformatie

Kerngroep Duurzame Toegankelijkheid en Common Ground
Juli 2025

Probleemstelling

Overheidsorganisaties creëren veel informatie. Deze informatie voldoet lang niet altijd aan de kwaliteitseisen voor verdere verwerking. Denk hierbij aan kwaliteitseisen voor opname in een bewaaromgeving bij een archiefdienst ten behoeve van langdurige bewaring conform de Archiefwet. Of aan publicatie in het kader van de Wet open overheid.

Kortom: dit vraagstuk raakt zowel het verantwoordelijk overheidsorgaan als de archiefdienst waarbij deze is aangesloten. Omdat het een generiek vraagstuk is dat breed speelt binnen de overheid én waar in de markt nog weinig concrete oplossingen voor zijn, ligt het voor de hand om een oplossing volgens de principes van Common Ground te ontwerpen.

Eén van de strategieën om de kwaliteit van informatie structureel op orde te brengen, is het principe van [archiveren by design](#). Daarmee wordt wat betreft ondermaatse kwaliteit van informatie in de toekomst potentieel de kraan dichtgedraaid. Tegelijkertijd is er in het verleden al volop informatie gecreëerd die met deze strategie niet op orde komt. We noemen dit legacy-informatie. Naast de kraan dicht, moet er dus ook worden gedweild. Deze whitepaper beschrijft een oplossing voor het laatste.

Oplossing – de digitale werkplaats

De digitale werkplaats is een omgeving waarin de kwaliteit van informatie wordt verbeterd. De digitale werkplaats:

- Maakt bewerkingen van informatie mogelijk
- Bevat daar tools voor
- Kan voor meerdere doelen worden ingezet
- Kan voor meerdere soorten informatie worden ingezet
- Doet niet meer dan waarvoor het is bedacht

Voor het verbeteren van de kwaliteit van informatie maakt de digitale werkplaats gebruik van gestandaardiseerde functies. Hiervoor maken we gebruik van het [DUTO-raamwerk](#). Deze functionele componenten zijn breed inzetbaar voor verschillende doelen en gebruikers. We hanteren hier het principe: één keer ontwikkelen, meervoudig gebruiken. Componenten die ten behoeve van de digitale werkplaats worden gebruikt, zouden dus ook buiten de werkplaats kunnen worden ingezet.

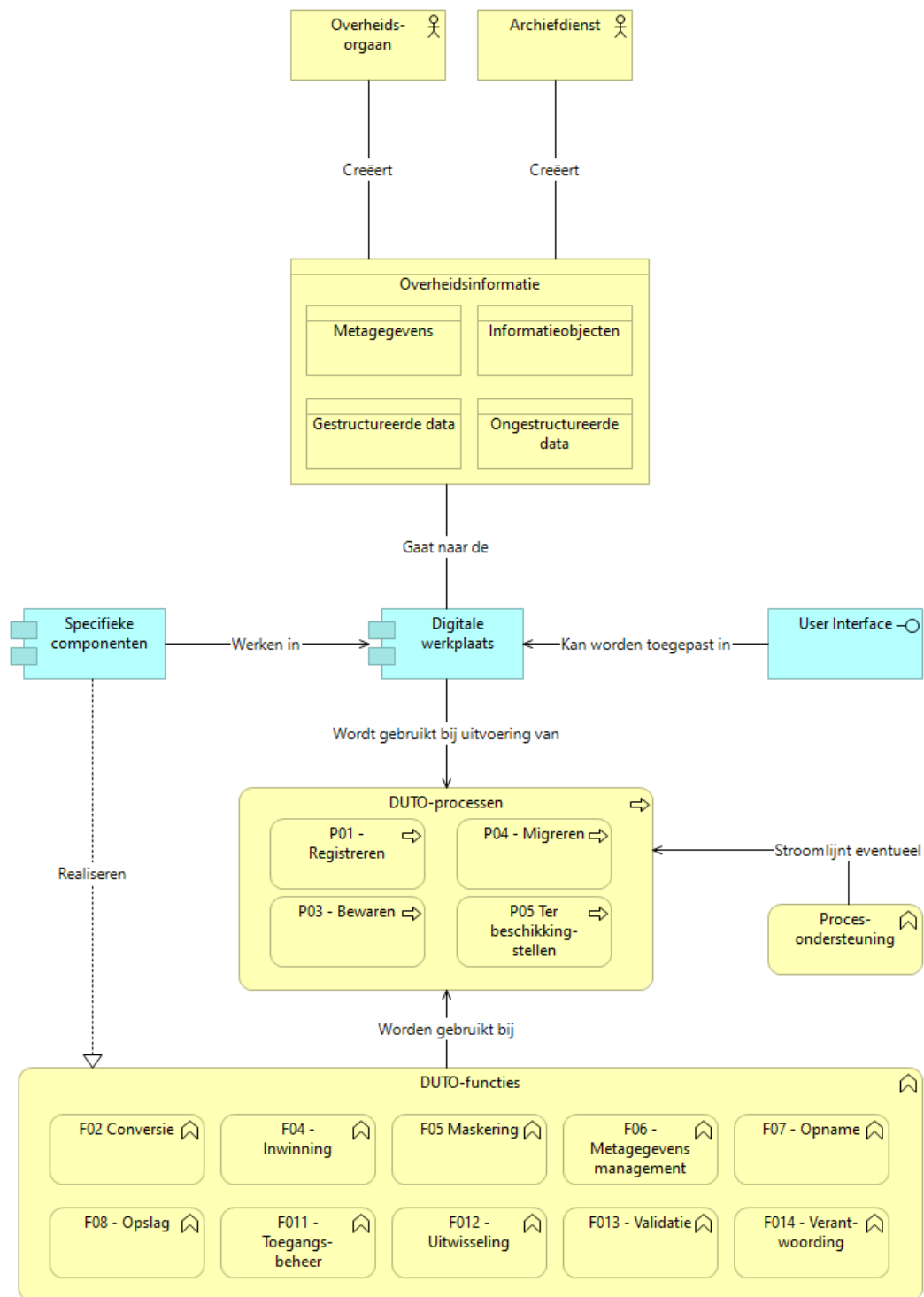
Blauwdruk digitale werkplaats

De digitale werkplaats is een omgeving waar informatie tijdelijk naartoe wordt verplaatst. In de werkplaats is gereedschap aanwezig om verschillende soorten bewerkingen uit te voeren. Zoals:

- Verrijken van metadata
- Anonimiseren van informatie
- Waarborgen van integriteit en validiteit van bestanden

Na het uitvoeren van zulke bewerkingen, wordt de informatie doorgeleverd naar de doelomgeving. Dit kan bijvoorbeeld een bewaaromgeving bij een archiefdienst zijn, een publicatieomgeving of een opvolgende taakapplicatie waar informatie naartoe wordt gemigreerd.

De architectuur ziet er als volgt uit:

Figuur 1: Architectuur digitale werkplaats op basis van DUTO-processen en DUTO-functies

Perspectief: verantwoordelijk overheidsorgaan

Een overheidsorgaan, zoals een gemeente, voert velerlei taken uit. Bij de uitvoering van deze taken wordt overheidsinformatie gecreëerd en verzameld. Een deel van deze overheidsinformatie wordt

vervolgens uitgewisseld met ketenpartners en/of openbaar gemaakt op grond van de [Who](#) en/of de [Woo](#). Daarbij vindt veelal anonimisering of pseudonimisering plaats op grond van de [AVG](#). Bovendien vinden er regelmatig migraties plaats in het kader van lifecyclemanagement van applicaties en wordt een deel van de overheidsinformatie hergebruikt in het kader van datagedreven werken, bijvoorbeeld met behulp van een datawarehouse.

Naast deze doorlopende activiteiten, zijn er specifieke uitdagingen rondom legacy-informatie. De afgelopen jaren zijn er steeds meer standaarden ontstaan rondom gegevensuitwisseling, datasemantiek en metadata. De eerste generaties digitale informatie voldoen doorgaans niet aan deze standaarden. Dit is een belemmerende factor voor het zinvol (her)gebruiken van deze informatie. Ook zijn er achterstanden in vernietiging omdat bijvoorbeeld de hiervoor benodigde metadata niet aanwezig is.

Zowel binnen het reguliere datalifecyclemanagement als voor de omgang met legacy-informatie zijn bewerkingen nodig. Voor die bewerkingen zijn tools nodig. Een digitale werkplaats kan dit faciliteren.

Praktische voorbeelden van bewerkingen die een overheidsorganisatie in de digitale werkplaats uitvoert zijn:

- Mappen van data op een ander datamodel, bijvoorbeeld ten behoeve van migratie naar een nieuw informatiesysteem.
- Verrijken van metadata, bijvoorbeeld ten behoeve van vernietiging, openbaarmaking of overbrenging.
- Anonimiseren van data, bijvoorbeeld ten behoeve van openbaarmaking via een Woo-platform.

Bekijken we deze bewerkingen vanuit de bril van DUTO-processen en DUTO-functies, dan zijn de bewerkingen als volgt te categoriseren:

DUTO-proces	DUTO-functie	Uitleg van handeling
Bewaren	Metagegevensbeheer	Metadataverrijking
Bewaren	Conversie	Analyse bestandsformaten (check of ze geconverteerd moeten worden naar een duurzame(re) variant en/of een presentatie-exemplaar)
Migreren	Metagegevensbeheer	Het mappen, verrijken en vervolgens converteren van metadata naar een exportstructuur zoals een uitwisselstandaard
Migreren	Validatie	Viruscontrole, integriteitscheck
Migreren	Uitwisseling	Maakt verbinding en deling informatieobjecten tussen bronsysteem en digitale werkplaats mogelijk
Migreren	Verantwoording	Documentatie van handelingen in digitale werkplaats door middel van logging of verslaglegging
Ter beschikking stellen ¹	Metagegevensbeheer	Het creëren van indexen en/of inventarissen ten behoeve van complexe zoekvragen, zoals een raadsenquête of een Woo-verzoek
Ter beschikking stellen	Maskering	Het anonimiseren of pseudonimiseren ten behoeve van openbaarmaking of opname in een data-analyseomgeving

¹ Deze functies worden in de digitale werkplaats uitgevoerd om het DUTO-proces 'Ter beschikking stellen' mogelijk te maken. Het daadwerkelijk beschikbaar stellen gebeurt niet vanuit de digitale werkplaats maar vanuit de doelomgeving.

Perspectief: archiefdienst

De archiefdienst is verantwoordelijk voor het toegankelijk maken en houden van de naar haar overgebrachte informatie.

De overbrenging van digitale overheidsinformatie naar de archiefdienst zal de komende jaren intensiveren. Om informatie in digitale archieven en collecties duurzaam toegankelijk te houden, moet deze aan een aantal eisen voldoen. Nadat informatie geselecteerd is voor lange-termijn-preservering, wordt deze getest op verschillende aspecten van duurzame toegankelijkheid en worden handelingen uitgevoerd om hierin verbetering aan te brengen. Zodat deze vervolgens met het gewenste kwaliteitsniveau kan worden opgenomen in de bewaaromgeving. Praktische voorbeelden van dergelijke handelingen zijn:

- Check op de integriteit van de informatie
- Check op de authenticiteit van de informatie
- Controle op juist- en compleetheid van de metadata

Bekijken we deze bewerkingen door de bril van DUTO-processen en functies, met een schuin oog naar de [pre-ingest processen](#) van de [Digital Preservation Coalition](#), dan zijn ze als volgt te categoriseren:

DUTO-proces	DUTO-functie	Uitleg van handeling
Registreren	Validatie	Viruscontrole
Registreren	Metagegevensbeheer	Check op conformiteit ten opzichte van uitwisselstandaard (XSD, Shacl of anders)
Bewaren	Metagegevensbeheer	Metadataverrijking, karakterisatie (extractie van technische metadata uit bestanden ten behoeve van analyse)
Bewaren	Validatie	Validatie bestandsformaten door broncodecontrole met behulp van validatietooling
Bewaren	Conversie	Analyse bestandsformaten (check of ze geconverteerd moeten worden naar een duurzame(re) variant en/of een presentatie-exemplaar)
Migreren	Metagegevensbeheer	Metadataverrijking (opwerken registratiekwaliteit voor mogelijk maken vernietigen in e-depot bij uitplaatsing of betere beschikbaarstelling)
Migreren	Validatie	Viruscontrole, integriteitscheck
Migreren	Uitwisseling	Maakt verbinding en deling informatieobjecten tussen bronsysteem en digitale werkplaats mogelijk
Migreren	Verantwoording	Documentatie van handelingen in digitale werkplaats door middel van logging of verslaglegging

Gezamenlijkheid overheidsorgaan en archiefdienst

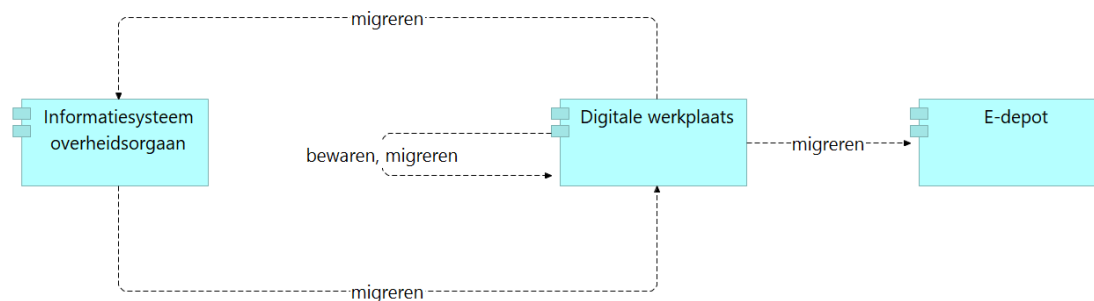
Door de Archiefwet is een juridische en vaak ook organisatorische splitsing ontstaan wat betreft de verantwoordelijkheid voor het beheren van overheidsinformatie, waarbij overbrenging of uitplaatsing de schakelmomenten zijn. Overheidsinformatie valt onder het beheer van het verantwoordelijk overheidsorgaan ten tijde van creatie en gebruik, en na uiterlijk twintig jaar – straks tien jaar – komt een deel van die overheidsinformatie in aanmerking voor overbrenging naar een archiefdienst.

Door deze onderverdeling zijn in de praktijk zowel overheidsorganen als archiefdiensten de ICT-markt opgegaan om allerlei informatiesystemen aan te schaffen of te laten ontwikkelen. De infrastructurele keuzes die hierbij zijn gemaakt, zijn grotendeels autonoom gemaakt, zonder

onderlinge afstemming. Het gevolg is dat de archiefvormer en archiefbewaarplaats vaak een volledig eigen IT-strategie volgen, waarin vergelijkbare functionaliteit op twee plekken tegelijk is geïmplementeerd.

Sinds de informatiekundige visie Common Ground zijn intrede heeft gedaan, heeft het denken over andere inrichtingskeuzes en het veranderen van de relatie tussen overheidsorgaan en archiefdienst een boost gekregen. Door minder te redeneren vanuit de organisatorische bril (verticaal) en meer te redeneren vanuit generieke functionaliteit (horizontaal), ontstaat er ruimte voor meer gemeenschappelijkheid in het vormgeven van de IT-infrastructuur voor duurzame toegankelijkheid. Het in 2024 vastgestelde DUTO-raamwerk biedt hiervoor een generiek kader.

Deze whitepaper biedt ruimte voor verschillende implementatiestrategieën. Op basis van deze whitepaper kan één gezamenlijke digitale werkplaats worden opgezet waartoe zowel overheidsorgaan als archiefdienst toegang hebben. Het is echter ook mogelijk om twee aparte implementaties uit te voeren, op basis van een gezamenlijk ontwerp. Die laatste variant biedt ruimte voor samenwerking op het gebied van inkoop, beheer en kennisdeling.

Figuur 2: Gezamenlijke digitale werkplaats voor overheidsorgaan en archiefdienst

Invulling van de functies volgens principes Common Ground

In opzet is de digitale werkplaats niet één softwareoplossing (silo), maar kunnen functies door de componentgerichte benadering van Common Ground door gestandaardiseerde, afzonderlijke componenten worden uitgevoerd.

De digitale werkplaats moet voldoen aan de eisen om in te passen binnen een Common Ground omgeving. Common Ground voorziet in een [vijflaagsmodel voor functies](#) (beschreven als ‘capabilities’), die deels overeenkomen met de DUTO-functies die als basis zijn genomen bij de architectuurschets van dit stuk. Bij elke functie moet worden onderzocht of er vanuit Common Ground hiervoor al kennis, eisen of zelfs componenten beschikbaar zijn die hergebruikt kunnen worden. Deze componenten zijn bij voorkeur onder regie van de overheid ontwikkeld of minimaal als open source beschikbaar. De digitale werkplaats moet, als component, daarnaast voldoen aan de API-eisen die worden gesteld vanuit Common Ground.

Nadere afbakening van de functies

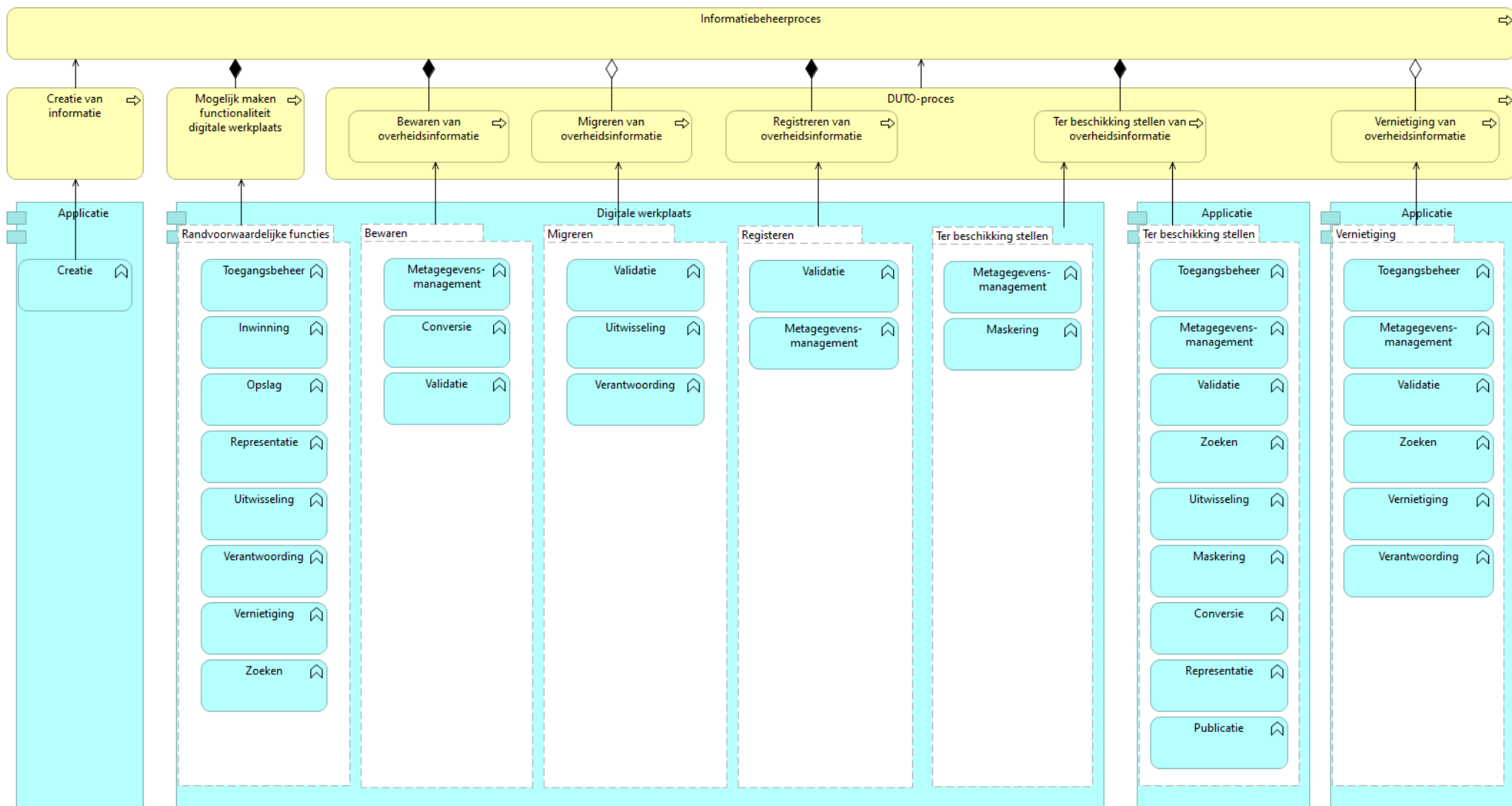
In de digitale werkplaats zijn twee categorieën functies vereist. De eerste categorie betreft randvoorwaardelijke functies die nodig zijn om informatie op te nemen, tijdelijk te bewaren en na afloop te verwijderen. Ook het toegangsbeheer behoort tot deze categorie. De tweede categorie

functies betreffen de functies die nodig zijn om bewerkingen van informatie mee uit te voeren. Naast de genoemde DUTO-functies, zal de digitale werkplaats als omgeving moeten voldoen aan algemene kaders, zoals die voor privacybescherming en informatiebeveiliging.

Op de volgende pagina worden in figuur 3 deze functies samen weergegeven.

Relatie met Open Archiefbeheer (OAB)

Het [OAB](#) biedt functionaliteit voor het beheren van informatie binnen een Common Ground gegevenslandschap. De digitale werkplaats is een aanvulling op het OAB en biedt functionaliteit voor het beheer van legacy-informatie. In de ideale situatie, wanneer het volledige landschap volgens de principes van Common Ground is ingericht, zal een digitale werkplaats mogelijk niet meer nodig zijn. Voorlopig hebben organisaties echter nog te maken met legacy-informatie en kunnen beide oplossingen complementair, naast elkaar bestaan.

Figuur 3: Functiemodel Digitale Werkplaats

Conclusie

De voornaamste conclusie is dat overheidsorganen en archiefdiensten in de huidige situatie vaak dubbel werk doen. Zij investeren los van elkaar in vergelijkbare functionaliteit, terwijl ze veel gemeenschappelijke uitdagingen hebben. Ook kijken ze ieder met een eigen bril naar het vraagstuk, waardoor ze beiden slechts een deel van de oplossing zien. Dit leidt tot een suboptimaal, inefficiënt landschap.

Als alternatief presenteert deze whitepaper een digitale werkplaats volgens de principes van Common Ground. Een omgeving met generieke componenten die zowel door overheidsorganen als door archiefdiensten gebruikt kunnen worden. En die bij voorkeur als opensource-oplossing beschikbaar zijn.

Colofon – de Kerngroep

De Kerngroep Duurzame Toegankelijkheid & Common Ground (hierna: de Kerngroep) onderzoekt hoe de combinatie van duurzame toegankelijkheid en Common Ground eruit zou kunnen komen te zien. Door themagewijs onderwerpen op te pakken en te onderzoeken leveren we kennisproducten op, die dienen ter inspiratie voor strategievorming en componentontwikkeling, om zo een op Common Ground gebaseerde, componentgerichte informatiehuishouding op duurzame en toegankelijke grond dichterbij te brengen.

De Kerngroep is een initiatief van het Regionaal Archief Zuid-Utrecht (RAZU). Het RAZU werkt aan een digitale bewaarplaats volgens de principes van Common Ground. De Kerngroep acteert als onafhankelijke denktank die vraagstukken binnen dit concept oppakt.

Aan deze whitepaper van de Kerngroep werkten mee:

- Bram Klapwijk, *Adviseur Bedrijfsvoering, Regionaal Archief Zuid-Utrecht*
- Eva van den Hurk-van 't Klooster, *Senior Digitaal Informatiebeheer, Regionaal Historisch Centrum Eindhoven*
- Léon Masselink, *Adviseur Digitale Ontwikkelingen, Regionaal Archief Rivierenland*
- Rens Ouwerkerk, *Chief Record Officer, gemeente Utrecht*